

Asia: VN/16052/2021

Kulttuurin tulevaisuustyöryhmän raportti

Lausunnonantajan lausunto

Miten työryhmän raportti onnistuu sanoittamaan ja viestimään kulttuurialan tilannetta ja kehittämishaasteita alan jälleenrakennuksen ja vahvistamisen tarve huomioiden?

Työryhmä on paneutunut asiaan ja tunnistaa alan ongelmat. Raportti on laaja-alainen ja konkreettinen, mutta paikoitellen toimenpide-ehdotuksilta kaipaa enemmän. Alan toimijat eivät kykene itse korjaamaan rakenteellisia ongelmia ja rahoitusvajetta innovatiivisuudellakaan. Riittämätön julkinen tuki, vähäiset sponsorit, apurahojen pienuus ja vähäisyys, työpaikkojen vähäisyys, lyhyet silpputyöt, freelancer-työn vaikeuskertoimet ja työttömyysturvan ongelmat ovat alan kompastuskiviä.

Suomen suurimpana taide- ja kulttuurialan ammattiliittona Temeä ilahduttaa freelancereiden vaikean aseman huomioiminen. Työryhmä vaatii freelancereiden sosiaalisten oikeuksien, sosiaaliturvan ja työehtojen toteutumista. Kiitämme työryhmää tästä. Freelancertyön erityisyys on tunnistettava työvoimahallinnossa ja muissakin ministeriöissä kuin OKM:ssä.

Teme olisi toivonut Allianssin kuuluvan myös raportin toimenpide-ehdotuksiin, sillä se helpottaisi ainakin tanssi- ja sirkustaiteilijoiden sekä teatteriohjaajien vaikeaa työllisyystilannetta. Heille on hyvin vähän työpaikkoja ja töitä, jotka ovat yleensä lyhyitä keikkoja ja niukan budjetin apurahatuotantoja. Luovilla aloilla joudutaan tekemään paljon työtä ilman palkkaa.

Ammattimainen taidetyö edellyttää rahoituksen ennakoitavuutta, jatkuvuutta ja määrän huomattavaa lisäystä. Siksi Temeä ilahduttaa voimakas sitoutuminen taiteen ja kulttuurin rahoituksen nostamiseen yhteen prosenttiin. Se on keikkunut 0,7–0,8 prosentissa koko 2000-luvun.

Toimenpide-ehdotuksissa on nostettu esille tarve vahvistaa tekijöiden taitoja neuvotella työehdoista, korvauksista ja tekijänoikeuksista. Olemme täysin samaa mieltä ja teemme tätä työtä

jäsenistömme keskuudessa ja alan kouluissa. Työelämätaitoja tulisi opettaa peruskoulusta alkaen säännöllisesti. Teme olisi toivonut tekijöiden tekijänoikeuksien painottuvan raportissa vielä vahvemmin.

Mitkä raportin toimenpide-esityksistä ovat mielestänne kaikkein tärkeimmät ja kiireellisimmät toteuttaa (max 5)?

1. Nostaa taiteen ja kulttuurin rahoitus yhteen prosenttiin
2. Perustaa taide- ja kulttuurialan asioita käsittelevä ministeriryhmä
3. Palkkatyön, yrittäjyyden ja muiden tulomuotojen yhteensovittamisen helpottaminen sekä sivu- ja päätoimisen yrittäjyyden käsitteiden selkeyttäminen.
4. Toteutetaan hallituksen päätös luopua tekijänoikeuskorvauksien sovittelusta työttömyysturvassa
5. Vahvistetaan kulttuurialan tilasto- ja tietoperustaa sekä alan vaikuttavuuteen liittyvää monialaista tutkimusta.

Miten voidaan mielestänne vaikuttaa siihen, että työryhmän viestit tulevat huomioiduiksi ja esitykset toteutetuiksi mahdollisimman hyvin seuraavalla hallituskaudella?

Raportin tavoitteet, tai mahdollisimman monta toimenpidettä, on tärkeää saada tulevan hallituksen hallitusohjelmaan. Samalla on pyrittävä turvaamaan riittävät taloudelliset ja henkilöresurssit ministeriöille toimenpiteiden toteuttamiseksi. Kunnat on ehdottomasti sitoutettava raportin tavoitteisiin.

Lainsäädäntötyö on keskiössä ja siihen on vaikutettava, olipa kyse tekijänoikeuksista, alan rahoituksesta, työttömyys- tai muusta sosiaaliturvasta.

On tärkeää, että alan toimijat itse myös pitävät raportin sisältöjä esillä, puhuvat ja kirjoittavat toimenpide-ehdotuksista. Koko ala pitää sitouttaa viemään viestiä raportin tavoitteista poliitikoille, vaaliehdokkaille, toimittajille, taiteen ja kulttuurin rahoittajille, virkamiehille, kunnanvaltuustojen jäsenille jne.

Alan järjestöt voivat yhdessä järjestää taide- ja kulttuurialan vaalitenttejä, joissa kysyttäisiin puolueilta ja ehdokkailta mm. edellinen kysymys: mitkä raportin toimenpide-esityksistä ovat mielestänne viisi tärkeintä ja kiireellisintä?

Lukukohtaiset kommentit

Luku 1: Annamme kulttuurillemme sille kuuluvan arvostuksen.

Mahdolliset huomionne lukuun ja sen toimenpide-esityksiin.

Ilman julkista tukea ammattimaista taidetta ja kulttuuria ei olisi nykyisessä laajuudessa. Ala tarvitsee lisää rahaa, jotta ammattilaisten ei tarvitse harrastaa työtään.

Luovien alojen asioita käsittelevän ministeriryhmän perustaminen on erittäin hyvä ja tärkeä ehdotus, sillä ammattimaista taidetyötä koskevat asiat kuuluvat OKM:n lisäksi TEM:n, VM:n ja STM:n vastuiden piiriin.

Kannatamme lämpimästi eduskunnalle suunnattua kulttuuripoliittista selontekoa, jossa painotetaan alan rahoitustarpeita ja -vastuita.

Luku 2: Kasvatamme hyvinvointiamme investoimalla kulttuuriin.

Mahdolliset huomionne lukuun ja sen toimenpide-esityksiin.

Hienoa, että raportti näkee taiteen ja kulttuurin investointeina. Rahoituksen nosto yhteen prosenttiin valtion budjetista on komea tavoite, jonka takana seisoo varmasti koko taiteen ja kulttuurin kenttä. On myös fiksua esittää realistisia korotuksia vuosittain pitkäjänteisesti. On kuitenkin huolehdittava rahoituksen kohdentumisesta taiteeseen ja tekijöille eikä pelkästään seiiniin tai selvityksiin.

Kulttuuripoliittiset ja työmarkkinapoliittiset tavoitteet kulkevat käsi kädessä. Oikeudenmukaiset työehdot ja riittävä ansiotaso ovat edellytys ammattimaiselle taiteelle ja kulttuurille.

Työvoimakustannukset ovat merkittäviä teatterin, tanssin, sirkuksen, elokuvan, tv:n ja tapahtumien parissa, joten erilaiset tukimuodot ovat kehittämistoimissa tärkeitä. On tärkeää kehittää ammattimaiselle taiteen ja kulttuurin kentälle kannustimia sekä vahvistaa taide- ja kulttuurialojen taloutta. Kannustinjärjestelmät houkuttavat myös kansainvälistä rahoitusta Suomeen

Luku 3: Tuemme tekijöitä ja vahvistamme samalla talouttamme.

Mahdolliset huomionne lukuun ja sen toimenpide-esityksiin.

Erilaisia toimia taide- ja kulttuurialan työllisyyden ja rahoituksen parantamiseksi tarvitaan kipeästi. Lähtökohtana kaikissa ratkaisuissa on oltava, että taiteellinen ja luova työ tunnustetaan työksi ja elinkeinoksi ja sitä kohdellaan eri järjestelmissä ja menettelyissä sen mukaisesti.

Työelämätaitojen opettaminen peruskouluissa ja ylemmillä koulutusasteilla on tärkeää, jotta nuoret oppivat työeläinsäädännön perusteet, neuvottelutaitoa sekä oikeutensa ja velvollisuutensa työelämässä.

Täydennys- ja työvoimakoulutuksia tulee tarjota myös niille, joilla ei ole vakituista työnantajaa.

Mietinnössä todetaan taiteen kentän digitalisoituminen. Freelancervaltaisilla taide- ja kulttuurialoilla digitaalisuuden hyödyntämistä rajoittaa se, että ettei kaikilla ole mahdollisuuksia investoida digitaalisen murroksen edellyttämään teknologiaan ja osaamiseen.

Tekijänoikeuksien asemaa ja taloudellista merkitystä tekijöille saisi raportissa korostaa enemmän. Komppaamme Kopioston lausuntoa ja erinomaista tekijänoikeusekspertiisiä.

Luku 4: Teemme tarvittavat rakenteelliset uudistukset freelancereiden työskentelyolosuhteiden parantamiseksi.

Mahdolliset huomionne lukuun ja sen toimenpide-esityksiin.

Hyvä, että työryhmä kiinnittää huomiota taide- ja kulttuurialan freelancereiden vaikeaan asemaan. Luovien alojen freelancereiden ongelmien ratkaisemisella on merkittävä yhteiskunnallinen vaikutus. Freelancer-muotoinen työ on tunnistettava ja hyväksyttävä osaksi modernia työelämää eivätkä freelancerit saa olla enää väliinputoajia yhteiskunnan turvajärjestelmissä.

Työntekijöitä on kohdeltava oikeudenmukaisesti ja yhdenvertaisesti työ- ja sosiaaliturvalainsäädännössä työn muodosta riippumatta.

Kollektiivinen neuvotteluoikeus tulee taata aidoille itsensätyöllistäjille, sillä ainoastaan kollektiivisesti voidaan turvata reilut työehdot ja -olosuhteet. EU:n komission mukaan itsensätyöllistäjillä on oikeus neuvotella kilpailurajoituslainsäädännön estämättä. Tämä tulee huomioida kansallisella tasolla ja mahdollistaa neuvotteluoikeus lainsäädännöllä.

Freelancereiden ansiot muodostuvat usein vuorottelemisesta palkka- ja yrittäjätyön välillä, apurahoista ja palkkioista. Yrittäjäyystulkinnat ovat kuitenkin epäselviä ja työvoimapalveluissa ohjeistus ja tulkinnat puutteellisia tai ristiriitaisia. Pää- ja sivutoimisen yrittäjän määritelmät täytyy saada selkiytettyä, jotta ihmiset pystyvät itsekin arvioimaan, miten yritystoiminta vaikuttaa esimerkiksi omaan työttömyysturvaan.

Yhdistelmävakuutus parantaisi freelancereiden työttömyysturvaa oikeudenmukaisella ja kestäväällä tavalla. Nykyään työttömyysturva on jakautunut palkansaajan ja yrittäjän turvaan, mikä ei palvele freelancereiden tarpeita, kun henkilö työskentelee sekä palkansaajana että yrittäjänä. Molemmat edellä mainitut työnteon muodot pitäisi voida vakuuttaa omassa työttömyyskassassa.

Hallituksen päätös tekijänoikeuskorvauksien sovittelusta luopumisesta työttömyysturvassa on tärkeä parannus luoville aloille.

Silppuista työtä tekevien työttömyysturvaa voidaan parantaa lyhentämällä työssäoloehto kolmeen kuukauteen, sillä kulttuurialan silpputyötä tekeillä on vaikeuksia täyttää nykyinen työssäoloehto.

”Apurahat juoksee nopeammin kuin rokkari raahustaa”, kuten Ismo Alanko laulaa Taiteilijaemäbiisissä. Apurahoja on vähän ja ne ovat pieniä ja niiden hakeminen vie paljon aikaa. Taide- ja kulttuurialoilla tehdään valtavasti näkymätöntä työtä, kuten harjoittelu, ennakkosuunnittelu, apurahahakemusten teko ja budjettien laskeminen. Tämä näkymätön työ ansaitsee huomiota ja tukea monella eri suunnalla. Taiteilijat ja työryhmät eivät aina tohdi esim. hakea riittävästi apurahaa ennakkosuunnitteluun ja harjoitteluun. Rahoittajien ja apurahatahojen sekä työvoimaviranomaisten pitää tunnistaa myös tämä näkymättömän työn erityispiirre kulttuurialoilla ja freelancerien työssä.

Ruotsin ja Norjan tapaan Suomeen tulee perustaa freelancer-taiteilijoille tarkoitettu työllistämismalli, jossa Allianssi toimii työnantajan roolissa. Allianssi olisi valtion rahoittama osakeyhtiö, joka tarjoaisi turvaverkon pätkätöitä tekeville esittävän taiteen ammattilaisille. Freelancer-taiteilijat saisivat Allianssin myötä työterveyshuollon, sosiaaliturvan ja täydennyskoulutuksen. Rahoitus tulee järjestää työllisyysvaroista, ei kulttuurin tuesta.

Kannatamme taiteilijapalkkakoikeilun selvittämistä.

Luku 5: Tarjoamme kaikille suomalaisille tasavertaiset mahdollisuudet nauttia kulttuurista. Mahdolliset huomionne lukuun ja sen toimenpide-esityksiin.

On arvokasta ja tärkeää pyrkiä turvaamaan kaikille suomalaisille tasavertaiset mahdollisuudet nauttia, tehdä ja opiskella taidetta ja kulttuuria. Tilastotieto taiteen ja kulttuurin vaikutuksista talouteen ja hyvinvointiin on taiteen ja kulttuurin rahoituksen ja arvostuksen vahvistamisen kannalta valtavan tärkeää. Taiteen ja kulttuurin vaikuttavuudesta ei ole koskaan liikaa tutkimuksia, kyselyitä, haastatteluita ja tilastotietoa.

Meidän tulee puolustaa taidelaitoksia, taiteen perusopetusta, taidekouluja, teatteria, elokuvaa, musiikkia, tanssia, sirkusta, museoita, kulttuuritaloja, pieniä ja suuria kulttuuritapahtumia ja -toimijoita. Yhdessä koko alan kanssa, yli genre- ja organisaatorajojen. Ja ennen kaikkea on

puolustettava ammattimaista taidetyötä ja sen riittävää resurssointia. Taidetyöstä on saatava kunnan korvaus ja tekijänoikeuksia on kunnioitettava.

Varhaiskasvatuksessa ja kouluissa tulee ehdottomasti lapset ja nuoret tutustuttaa taiteeseen ja kulttuuriin. Heidän tulee päästä näyttelyihin ja esityksiin. Lisäksi ehdotamme esittäviä taiteita osaksi opetussuunnitelmaa. Taideopetus ja -kasvatus kehittävät luovaa ja kriittistä ajattelua.

Saveljeff Anne
Teatteri- ja mediatyöntekijöiden liitto Teme ry